

MATERIAŁY

Czechosłowacka sieć konsularna w Polsce w latach 1947–1992

Czechosłowacja, która przed II wojną światową prowadziła aktywną politykę zagraniczną i szeroką wymianę gospodarczą z wieloma państwami na różnych kontynentach, utrzymywała rozwiniętą sieć dyplomatyczną i konsularną. Obejmowała ona na początku 1939 r. (przed anektowaniem przez III Rzeszę) 35 poselstw i niemal 200 różnego rodzaju placówek konsularnych, wśród których zdecydowanie przeważały konsulaty honorowe (łącznie 155), niemal czterokrotnie liczniejsze od zawodowych (42)¹.

W okresie międzywojennym czechosłowackie MSZ dysponowało w Polsce konsulatami zawodowymi w Krakowie (1919–1939)², Katowicach (1924–1937)³, Poznaniu (1921–1936)⁴, we Lwowie (1921–1939)⁵, Gdyni (1937–1939)⁶, urzędem paszportowym w Cieszynie (1920–1924)⁷ oraz konsulem honorowym w małym Kwasilowie (1931–1937), którego kompetencja terytorialna rozciągała się jedynie na powiat łucki w województwie wołyńskim, gdzie znajdowało się

¹ Zestawiono na podstawie publikacji: *Seznam zastupitelských úřadů Československé republiky v cizině 1 II 1939*, Praha 1939.

² Czynności urzędowe rozpoczął 30 maja 1919 r. jako urząd paszportowy, podniesiony do rangi konsulatu uchwałą rządu z 26 lipca 1922 r. Kierowali nim: Josef Šedivý, Antonín Maixner, Vladimír Brtník oraz Vladimír Znojemský.

³ Otwarty 1 lutego 1924 r. jako wicekonsulat, 6 czerwca 1929 r. podniesiony do rangi konsulatu, zamknięty 25 września 1937 r. Kierownictwo stanowili: Jiří Zedwitz, Bohumír Tomsa, Richard Pallier, Alois Procházka, Vladimír Znojemský.

⁴ Działalność rozpoczął 1 lipca 1921 r., zakończył 25 marca 1936 r. Na jego czele stali: Jan Glos, Zdenek Matoušek, Jaromír Doležal, Karel Macháček.

⁵ Otwarty 20 grudnia 1921 r., zamknięty w marcu 1939 r. Placówką kierowali: František Štilip, Jan Jirásek, Václav Čech, Karel Macháček.

⁶ Powołany uchwałą rządu z 9 lipca 1937 r., działalność rozpoczął 4 kwietnia 1938 r., zakończył zapewne po zajęciu Czechosłowacji przez III Rzeszę w marcu 1939 r. Konsulem był Josef Pavlovský.

⁷ Czynności urzędowe rozpoczął 16 sierpnia 1920 r., zakończył 4 lutego 1924 r. Kierował nim Jiří Zedwitz.

skupisko osadników czeskich⁸. W sąsiednich Niemczech Praga miała większą liczbę agend niż w Rzeczypospolitej, utworzyła w międzywojniu 7 konsulatów generalnych, 5 konsulatów, 2 wicekonsulaty oraz 8 konsulatów honorowych. Na ziemiach niemieckich, które po 1945 r. weszły w granice Polski, przed 1939 r. działały następujące placówki konsularne Republiki Czechosłowackiej: konsulat generalny w Opolu (1920–1921), konsulat we Wrocławiu (1919–1939) oraz konsulat honorowy w Szczecinie (1926–1939)⁹.

W czechosłowackiej teorii prawnej i praktyce konsulat był urzędem samodzielnym, tworzącym jednostkę organizacyjną Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Prowadził sprawy służbowe odrębnie i miał prawo bezpośredniej korespondencji z centralą, działając na podstawie jej dyrektyw i zgodnie z wyznaczonymi kierunkami. Niemniej jednak w pewien sposób był zależny również od swej ambasady lub poselstwa w kraju urzędowania, gdyż musiał pracować w porozumieniu z nimi, uwzględniać ich polecenia i wytyczne, które dotyczyły przede wszystkim załatwiania kwestii o charakterze politycznym, propagandy, opieki nad rodakami, stosunków z obcymi urzędami. Nadzór polityczny przedstawicielstwa dyplomatycznego, którego formy wykształciła w Czechosłowacji praktyka międzywojnia¹⁰, był jeszcze silniejszy po II wojnie światowej, o czym świadczyły choćby drogi raportów i sprawozdań czy uzgadniania planów działalności, pomijając kwestie personalnego oddziaływania¹¹.

Podstawowe zadania konsulatów sprowadzały się do ochrony oraz reprezentacji praw i interesów swego państwa, opieki nad jego obywatelami, wspierania współpracy w różnych dziedzinach, na przykład ekonomicznej, kulturalnej i naukowej. Pragmatyczni Czesi wyznaczali służbie konsularnej poważne funkcje gospodarcze, a sztandarowym przykładem dobrego usytuowania takiej placówki

⁸ Od 2 kwietnia 1931 r. funkcję konsula honorowego pełnił tam Vladimír Svarovský.

⁹ Konzulární zastoupení Československa v cizině a cizích zemi v Československu v letech 1918–1974, Praha 1974, s. 43, 59–61; R.Gelles, *Konsulaty we Wrocławiu wczoraj i dziś*, Wrocław 1996, s. 101–104; R.Techman, *Konsulowie czechosłowaccy w Szczecinie w latach 1949–1955*, [w:] *Monumenta manent. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Tadeuszowi Bialeckiemu w 70. rocznicę urodzin*, pod red. A. Makowskiego i E. Włodarczyka, Szczecin 2003, s. 207.

¹⁰ *Slovník veřejného práva československého*, t. 2, Brno 1932, hasło: Ladislav Vošta, *Konsulární právo*, s. 344; L. Vošta, *Konsulární zástupci v zemích civilisovaných se zřetelem právu československému*, Praha 1928, s. 23.

¹¹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí v Praze (dalej: AMSZ Praga), Sekretariat ministra J. Masaryka i Vl. Clementisa, pudlo (czes. *krabice*, dalej: k.) 103: Návrh směrnice pro činnost diplomatických a konsulárních zástupitelských úřadů – 17 grudnia 1953 r.

był Hamburg, leżący na skrzyżowaniu dróg światowego handlu¹². Szczegółowe instrukcje nakładały na konsulów czechosłowackich obowiązek, w zakresie swych kompetencji, informowania o wszystkim, co mogło zainteresować krajowy handel, przemysł lub rolnictwo. Ich powinnością była ochrona interesów gospodarczych ČSR, nadzorowanie dotrzymywania umów międzypaństwowych, usuwanie przeszkód w rozwoju handlowych kontaktów oraz służenie radą i pomocą ludziom interesu¹³.

Między obu kategoriami placówek konsularnych, a więc zawodowymi i honorowymi, którymi dysponowała Czechosłowacja w międzywojniu i w pierwszym okresie po II wojnie światowej – zgodnie zresztą z prawem międzynarodowym – właściwie nie było różnicy funkcji. Najważniejsze jednak urzędy konsularne były obsadzone konsulami zawodowymi; honorowych ustanawiano w większych centrach handlowych i przemysłowych (z niewielką liczbą obywateli czechosłowackich), powoływano ich również tam, gdzie Praga nie miała ani dyplomatycznego, ani konsularnego przedstawicielstwa zawodowego¹⁴.

Czechosłowacja, podobnie jak inne kraje, a w przeciwieństwie do Polski, nie wydała osobnych przepisów w postaci ustawy lub dekreту o prawach i obowiązkach konsulów¹⁵. Zostały one ujęte w przepisach niższego rzędu, zwłaszcza w instrukcjach i okólnikach Ministerstwa Spraw Zagranicznych, które opierały się na ogólnie przyjętych normach międzynarodowych. Ważne i obowiązujące przez wiele lat fundamenty prawa konsularnego stanowiły również przepisy byłej monarchii austro-węgierskiej, ujęte w zbiorze Malfattiego¹⁶. Praga ponadto do 1939 r. zawarła konwencje konsularne z Włochami, Francją, Jugosławią i ZSRR, w ten sposób regulując swoje stosunki konsularne z tymi państwami¹⁷.

¹² K. Krofta, *O zahraniční službě. Vznik, cíle a význam malé dohody*, Praha 1933, s. 12.

¹³ *Slovník veřejného práva československého...*, *op.cit.*, s. 345.

¹⁴ *Ibidem*, s. 343.

¹⁵ W Polsce przez wiele lat obowiązywała ustawa z dnia 11 listopada 1924 r. o organizacji konsulatów i czynnościach konsulów, uzupełniona ustawą z dnia 17 czerwca 1939 r. o uregulowaniu niektórych spraw konsularnych (DzU RP 1924, nr 103, poz. 944; DzU RP 1939, nr 36, poz. 225), zniesiona przez nową normę – ustawę z dnia 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsulów Polski.

¹⁶ L. Vošta, *Konsulární zástupci...*, *op.cit.*, s. 15, 51; J. Malfatti di Monte Tretto, *Handbuch des Oesterreichisch-ungarischen Konsularwesens*, Wien 1904.

¹⁷ AMSZ Praga, Konsularny Oddział, k. 10: dr Vladimír Vochoč, Rozsah konsulární ochrany státních příslušníků – styczeń 1950 r.

Dwustronne umowy miały istotne znaczenie, gdyż były swego rodzaju ograniczeniem lub rozszerzeniem, uzupełnieniem bądź rozwinięciem ogólnych reguł prawa traktatowego. Z Polską problem konwencji był dyskutowany, ale do jej zawarcia nie doszło z różnych przyczyn, choć duża liczba spraw między obu stronami wymagała ujęcia konwencyjnego¹⁸.

Po zakończeniu II wojny światowej w czechosłowackim prawie konsularnym zarysowała się tendencja do rewizji wcześniej wydanych przepisów, by „odpowiadały rzeczywistym stosunkom”. Zostały na przykład zniesione różnice między konsulem I a II klasy i od 1 sierpnia 1947 r. obowiązywały następujące tytuły służbowe: generalny konsul, konsul, wicekonsul i attaché konsularny, co w gruncie rzeczy było zgodne z polską praktyką¹⁹. Z kolei w końcu lutego 1950 r. zapadła decyzja o zlikwidowaniu instytucji konsulów honorowych, gdyż – jak argumentowano – ludowo-demokratyczne państwo nie może zgodzić się na to, by jego interesów na obczyźnie bronili ludzie, którzy – wyznaczeni spośród handlowców, przemysłowców lub bankierów w kraju urzędowania – po lutym 1948 r. przejawiali nieprzyjazny stosunek do nowego systemu lub pasywnie pełnili godność, a stanowisko często wykorzystywali przeciw rządowi w Pradze. Negowano ich znaczenie dla państwa czechosłowackiego w zakresie propagandowo-informacyjnym, minimalizowano rolę w wypełnianiu funkcji gospodarczych, przekonywano, że rozwiązanie honorowych agend konsularnych nie tylko nie przyniesie strat finansowych, lecz także da oszczędności²⁰.

Na stosunkach między Czechosłowacją a Rzeczpospolitą Polską po II wojnie światowej bardzo silnie ciążył konflikt graniczny o Zaolzie oraz ziemie kłodzką, raciborską i głubczycką, a nieuregulowany problem granic i wiążące się z tym poważne konflikty narodowościowe miały istotny wpływ nie tylko na podjęcie współpracy gospodarczej, ale także na budowę stosunków konsularnych między obu stronami. Dla polskiego MSZ obowiązująca stała się zasada warunkująca uregulowanie całokształtu stosunków obustronnymi koncesjami: czechosłowac-

¹⁸ Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie (dalej: AMSZ Warszawa), zespół (dalej: z.), 20 wiązka (dalej: w.) 64, teczka (dalej: t.) 817, s. 2: notatka służbowa z 17 stycznia 1959 r.

¹⁹ *Vládní usnesení ze dne 1 VII 1947 o některých služebních titulech v zahraniční službě*, „Věstník Ministerstva zahraničních věcí”, nr 8 z 15 sierpnia 1947 r., poz. 59; *ibidem*, nr 3, z 22 lutego 1928 r.

²⁰ Instytucja konsulów honorowych została zniesiona postanowieniem rządu czechosłowackiego z dnia 28 lutego 1950 r. – Státní ústřední archiv v Praze (dalej: SÚA Praga), Úřad předsednictva vlády – běžná spisovna (dalej: ÚPV-B), k. 1214: pismo MSZ w Pradze z 13 lutego 1950 r. do Urzędu Prezydium Rządu, pismo tego ostatniego z 2 marca 1950 r. do MSZ w Pradze.

kie zrzeczenie się pretensji granicznych w zamian za udzielenie przez Polskę przywilejów gospodarczych. Rząd czechosłowacki był dobrze zorientowany, że strona polska chce wymusić rozmowy polityczne, utrudniając zabiegi o współpracę na innych płaszczyznach, głównie na polu gospodarczym²¹.

Od połowy 1945 r. Warszawa czyniła starania o utworzenie konsulatów w Morawskiej Ostrawie i Bratysławie, ale strona czechosłowacka, mimo wstępnej aprobaty, wyraźnie grała na zwłokę, dostrzegając jednak potrzebę założenia sieci konsularnej w Polsce²². W grę wchodziła przede wszystkim lokalizacja placówki na Śląsku; również na Wybrzeżu – wobec nierozstrzygniętego wtedy statusu Szczecina – na siedzibę konsulatu typowano Gdynię, ewentualnie Gdańsk, aczkolwiek oficjalnie MSZ w Pradze nie wystąpiło z taką propozycją²³. Polski resort spraw zagranicznych 4 października 1945 r. zakomunikował poselstwu czechosłowackiemu w Warszawie, że uważa exequatur przedwojennych konsułów tego państwa za wygasłe i że mianowanie nowych będzie wymagać zalegalizowania ich działalności urzędowej zgodnie ze zwyczajami międzynarodowymi²⁴.

Przed rozmowami w Pradze w lutym 1946 r. obie strony przygotowywały się do rozwiązania problemu stosunków konsularnych. Warszawa wyrażała chęć zawarcia odpowiedniej umowy, której – jak wspomniano – nie miała z Czechosłowacją²⁵. Praski resort spraw zagranicznych przedstawił jej projekt zainteresowanym instytucjom w swoim kraju, niemniej na zwołanej 12 lutego 1946 r. międzyresortowej naradzie spotkał się on z krytyką. Padły wówczas głosy, iż umowy konsularnej nie można zawrzeć, dopóki na Śląsku Cieszyńskim nie zostaną zapewnione interesy państwa czechosłowackiego i jego obywateli, co będzie możliwe po usunięciu tych „którzy dostali się na tę ziemię podczas okupacji w 1938 r., a ich szeregi stale się powiększają przez nielegalne prze-

²¹ R. Techman, *Konsulowie czechosłowaccy w Szczecinie...*, *op.cit.*, s. 66; AMSZ Praga, *Československé Zástupitelské úřady v Polsku 1918–1955, ZÚ Varšava 1945–1955* (dalej: ZÚ Warszawa), k. 110: raport posła J. Hejreta z 12 sierpnia 1945 r.

²² AMSZ Warszawa, z. 6, w. 12, t. 176, s. 1: nota posła RP w Pradze Stefana Wierbłowskiego z 12 i 29 lipca 1945 r.; nota czechosłowacka z 25 lipca 1945 r. – *ditto*, [w:] *Dokumenty a materiály k dějinám československo-polských vztahů v letech 1944–1948*, Praha 1985, dok. nr 34.

²³ AMSZ Warszawa, z. 6, w. 12, t. 176: pismo S. Wierbłowskiego z 29 lipca 1945 r.; *Československa v cizině...*, *op.cit.*, s. 43, 60–61; E.J. Pałyga, *Stosunki konsularne Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1970, s. 229.

²⁴ AMSZ Praga, ZÚ Warszawa, k. 86: pismo MSZ w Warszawie z 4 października 1945 r. i pismo Poselstwa ČSR z 17 października 1945 r.

²⁵ AMSZ Warszawa, z. 6, w. 12, t. 176: nota S. Wierbłowskiego do Vl. Clementisa z 1 lutego 1946 r.

chodzenie dalszych elementów z Polski. Są oni źródłem wszelkiego niepokoju i nosicielami nieprzyjaznych nam tendencji”. Wyrażano obawę, że w napiętej sytuacji między obu państwami zawarcie umowy konsularnej spowodowałoby demonstrację na tym obszarze²⁶.

Ten polityczny kierunek zaważył na oficjalnych rokowaniach w Pradze, gdyż strona czechosłowacka nie uczyniła właściwie nic, by sprawę zawarcia umowy konsularnej ruszyć z miejsca. Zwlekała także z wydaniem zgody na utworzenie konsulatów Rzeczypospolitej na swoim terytorium, co odbijało się negatywnie na polskich mieszkańcach pogranicza, którzy, pozbawieni opieki konsularnej, mieli trudności z rozwiązaniem wielu problemów²⁷. Niemniej czechosłowackie koła rządowe przybliżyły kształt przyszłej sieci konsularnej w Polsce, którą miały tworzyć placówki na Śląsku i Wybrzeżu, tym razem ze wskazaniem na Szczecin²⁸. Zamiary co do ostatniej lokalizacji podkreślały ściśle więzi między czechosłowacką polityką transportową a polityką zagraniczną.

Na początku 1947 r. nastąpiło wyraźne zbliżenie w stosunkach politycznych polsko-czechosłowackich, przypieczętowane Układem o przyjaźni i wzajemnej pomocy, który podpisano w Warszawie 10 marca 1947 r. Miesiąc później zainaugurowano w Pradze polsko-czechosłowackie rokowania w sprawie między innymi zagadnień handlowych, inwestycyjnych, finansowych, przemysłowych, rolnych. W wyniku kilkutygodniowych prac ekspertów obu stron 4 lipca 1947 r. w Pradze podpisano Konwencję o zapewnieniu współpracy gospodarczej między Polską a Czechosłowacją²⁹.

Zawarcie paktów politycznego i gospodarczego przyspieszyło nawiązanie stosunków konsularnych między Polską a Czechosłowacją, choć nie obyło się to

²⁶ SÚA Praga, ÚPV-B, k. 1320: pisma z 5 i 8 lutego 1946 r., notatka ze spotkania z 12 lutego 1946 r.

²⁷ Patrz nota Poselstwa RP w Pradze z 29 lipca 1946 r. – AMSZ Warszawa, z. 6, w. 12, t. 176.

²⁸ Protokoły posiedzeń społeczno-konsularnej komisji z 16 i 18 lutego 1946 r., [w:] *Dokumenty a materiały k dějinám...*, *op.cit.*, s. 115, 119–121; dok. nr 52 i 54; AMSZ Praga, ZÚ Warszawa, k. 95: rozmowy z polską rządową delegacją w Pradze w lutym 1946 r. – czechosłowackie postulaty.

²⁹ Patrz M.K. Kamiński, *Polsko-czechosłowackie stosunki polityczne 1945–1948*, Warszawa 1990, s. 311, 329, 357–358; T. Marczak, *Granica zachodnia w polskiej polityce zagranicznej w latach 1944–1950*, Wrocław 1995, s. 513–523; K. Kořalková, *Československo-polské vztahy 1945–1961*, Praha 1962, s. 22 i n.; L. Kulíková, *Československo-polské hospodářské styky před uzavřením spojenecké smlouvy (květen 1945 – březen 1947)*, „Slovanské historické studie” 1992, t. 18, s. 228; J. Skodlarski, *Procesy integracyjne w polsko-czechosłowackich stosunkach gospodarczych (1947–1949)*, „Acta Universitatis Lodziensis, Nauki Ekonomiczne i Socjologiczne” 1979, seria III, nr 39.

bez pewnych napięć. Zamiar utworzenia polskiego konsulatu w Morawskiej Ostrawie wywołał bowiem protesty różnych urzędów i instytucji czzechosłowackich, wypominających jego rzekomo wrogą działalność sprzed wojny i upatrujących w powstaniu tej placówki „słabość rządu i początek nowej antypaństwowej działalności zamieszkałych nasze ziemie Polaków, którzy nie zmienili się w swym politycznym myśleniu”. Otwarcie konsulatu osłabiłoby więc autorytet państwa i w zakresie suwerenności wywołałoby niepokoję ludności Śląska Cieszyńskiego³⁰. Wobec wahań Pragi 20 czerwca 1947 r. polskie MSZ zwróciło uwagę ambasadorowi Josefowi Hejretowi, że rząd nad Wełtawy nie dotrzymuje wcześniejszych obietnic, odrzuciło zarazem możliwość innej lokalizacji wspomnianej placówki. Wskazywało, iż trudno byłoby zrozumieć polskiej i zagranicznej opinii publicznej, że w dobie „przyjaznych stosunków między obu narodami” Polska nie może powołać konsulatu w miejscu, w którym znajdował się on w czasie „gdy u steru rządu w obydwu krajach były elementy reakcyjne”. Dodawało ponadto, że jego funkcjonowanie przyczyni się do stabilizacji stosunków międzypaństwowych, czego nie mogły uczynić wypadki inspekcyjne w teren urzędników obu ambasad w Polsce i w Czechosłowacji³¹. Praga, która w tym czasie poczyniła pierwsze kroki, by tworzyć w Rzeczypospolitej sieć konsularną, wyraziła ostatecznie zgodę. Najwcześniej zorganizowano Wydział Konsularny przy Ambasadzie RP w Pradze, a w sierpniu i wrześniu 1947 r. powstały polskie placówki w Morawskiej Ostrawie (konsulat) i Bratysławie (konsulat generalny), ta ostatnia o zasięgu na całą Słowację³².

W końcu lat czterdziestych Ministerstwo Spraw Zagranicznych ČSR w Pradze wychodziło z założenia, iż jego urzędy w Polsce powinny obejmować szeroki zakres, warunkowany wieloma czynnikami politycznymi, gospodarczymi i kulturalnymi. Były tu wskazywane: długa, ponadtysięckilometrowa granica, poważne interesy komunikacyjne i tranzytowe, wspólne projekty gospodarcze (kombinaty, kanał Odra–Dunaj), aktywność kontaktów kulturalnych czy życie czeskich i sło-

³⁰ SÚA Praga, ÚPV-B, k. 1214: pismo Śląskiej Rady Narodowej filii dla cieszyńskiego w Czeskim Cieszynie z 30 czerwca 1947 r. i pisma innych instytucji.

³¹ AMSZ Warszawa, z. 6, w. 12, t. 177, s. 7: notatka z rozmowy z 20 czerwca 1947 r.; AMSZ Praha, ZÚ Warszawa, k. 87: pismo J. Hejreta z 21 czerwca 1947 r.

³² Z dniem 1 sierpnia 1947 r. ustanowiono Konsulat Generalny RP w Bratysławie, a na jego czele stanął Juliusz Znamierowski – konsul. Z dniem 1 września tego roku konsulem RP w Morawskiej Ostrawie z prawem używania tytułu konsula generalnego ad personam został Stefan Wengierow – AMSZ Warszawa, z. 16, w. 13, s. 10, 12, 15, 18.

wackich skupisk narodowych w Polsce i polskich w Czechosłowacji³³. Zakładana docelowa czechosłowacka sieć konsularna miała wtedy obejmować trzy placówki w terenie: Katowice (obwód 76 tys. km² i 8,7 mln obywateli – stan z 1946 r.), Szczecin – 69 tys. km² i 3,3 mln obywateli, Gdańsk – 50 tys. km² i 2,5 mln obywateli, natomiast pozostały obszar (z całkowitych 311,7 tys. km² i 24 mln obywateli) leżałby w gestii Wydziału Konsularnego Ambasady ČSR w Warszawie³⁴.

W pierwszej kolejności przystąpiono do tworzenia konsulatu w Katowicach, który funkcjonował kilkanaście lat przed wojną. Nie wiemy, czy brana była pod uwagę lokalizacja placówki w innym mieście, jak choćby we Wrocławiu, a nawet Raciborzu lub Koźlu, którego kandydaturę forsowała Śląska Rada Narodowa w Opawie³⁵. MSZ w Pradze 16 czerwca 1947 r. wystąpiło do Urzędu Prezydium Rządu z prośbą o utworzenie katowickiej placówki, przypominając o jej wcześniejszym istnieniu, i dając wyraz wiary, że odegra ona znaczącą rolę we współpracy między Czechosłowacją a Polską. Podkreślano, iż Katowice są obecnie poważniejszym ośrodkiem przemysłu polskiego niż przed wojną, a katowicki okręg konsularny obejmie teren Górnego Śląska, jak również część obszaru Odry z portem przeładunkowym w Koźlu, na którym Czechom bardzo zależało³⁶.

Na posiedzeniu 1 lipca 1947 r. rząd w Pradze uchwalił utworzenie Konsulatu Republiki Czechosłowackiej w Katowicach, powierzając wkrótce jego organizowanie i kierownictwo dr. Matejowi Andrášowi, któremu prezydent Edward Benesz wystawił patent 20 września tego roku³⁷. By przyspieszyć prace nad powstaniem nowej placówki, Ambasada ČSR w Polsce zwróciła się cztery dni później do polskiego MSZ z prośbą o prowizoryczne uznanie dla nominowanego,

³³ AMSZ Praga, Terytorialny Oddział (dalej: TO), k. 1: notatka J. Hejreta o organizacji zagranicznych urzędów w Polsce – marzec 1949 r.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Argumentowano to interesami gospodarczymi i politycznymi – wzmocnienia interesów czechosłowackich obywateli – SÚA, ÚPV-B, k. 1214: pismo Śląskiej Rady Narodowej z 30 maja 1947 r.

³⁶ SÚA Praga, ÚPV-B, k. 1214: pismo MSZ z 16 czerwca 1947 r. do ÚPV.

³⁷ *Ibidem*, pismo ÚPV do MSZ z 7 lipca 1947 r. oraz pismo Kancelarii Prezydenta ČSR z 20 września 1947 r.; AMSZ Praga, Protokół Dyplomatyczny (dalej: PD), k. 14: pismo MSZ z 19 września 1947 r.; AMSZ Warszawa, z. 16, w. 13, t. 212, s. 52: pismo Ambasady ČSR z 24 września 1947 r.

do czasu udzielenia mu stosownej zgody, co spotkało się z niemal natychmiastową aprobatą³⁸. Andráš otrzymał exequatur 30 października 1947 r.³⁹

Konsulat czechosłowacki w Katowicach oficjalnie rozpoczął działalność 3 listopada tego roku, najpierw w lokalu przy ul. Młyńskiej, następnie na stałe przy ul. Poniatowskiego 23. Obejmował zasięgiem województwa: katowickie, krakowskie, rzeszowskie i wrocławskie oraz Częstochowę, miasto i powiat⁴⁰. Pozostały obszar Polski należał tymczasowo – do czasu zorganizowania pełnej sieci konsularnej – do kompetencji komórki konsularnej (później Wydziału Konsularnego) zorganizowanej w ramach Ambasady ČSR w Warszawie. W grudniu 1947 r. konsulat w Katowicach liczył cztery osoby: konsul, wicekonsul (dr Josef Michalík), sekretarz i woźny⁴¹.

Placówka katowicka zajmowała się w dużym stopniu odmiennymi zagadnieniami niż później utworzony konsulat szczeciński, gdyż absorbowały ją przede wszystkim sprawy mniejszości, szkolnictwa, majątkowe i graniczne, które na polskim wybrzeżu prawie nie występowały. Miała zwłaszcza obserwować rozwój sytuacji na tysiąckilometrowej granicy i troszczyć się o czeską i słowacką mniejszość narodową na Dolnym Śląsku, Orawie i Spiszu. Dlatego jeśli chodzi o obsadę, oprócz kierownika urzędu, ewentualnie jego zastępcy, liczone się z potrzebą utworzenia stanowiska referenta dla opieki nad Czechami i Słowakami oraz zatrudnienia urzędnika, którego zadania wypływałyby z pogranicznego charakteru obwodu konsularnego, gdzie nierzadko dochodziło do incydentów, a w przyszłości (po zawarciu konwencji o małym przygranicznym ruchu turystycznym, utworzeniu wspólnych narodowych parków itp.) przewidywany był ożywiony ruch graniczny. Ponieważ na podległym konsulatowi obszarze skoncentrowana była przeważająca część polskiego przemysłu i miały tu powstawać

³⁸ AMSZ Warszawa, z. 16, w. 13, t. 212, s. 52–53: pismo Ambasady ČSR z 24 września 1947 r. i MSZ RP z 26 września 1947 r.

³⁹ *Ibidem*, s. 56: exequatur.

⁴⁰ „Věstník Ministerstva zahraničních věcí”, nr 9 z 15 września 1947 r., s. 188; nr 11 z 15 listopada 1947 r., s. 213–214; AMSZ Praga, ZÚ Warszawa, k. 85: sprawozdanie z czynności Ambasady ČSR w Warszawie za 1947 r.; AMSZ Warszawa, z. 16, w. 13, t. 212, s. 56.

⁴¹ AMSZ Warszawa, z. 16, w. 13, t. 212, s. 57: pismo Ambasady ČSR z 10 grudnia 1947 r.

kombinaty czechosłowacko-polskie, postulowano również powołanie komórki gospodarczej, co w latach pięćdziesiątych stało się faktem⁴².

Zawarcie polsko-czechosłowackiego układu komunikacyjnego oraz prawna regulacja stosunków z ZSRR w porcie szczecińskim⁴³ wpłynęły na ostateczne decyzje w sprawie placówki konsularnej w Szczecinie. Kiedy w końcu roku 1947 podjęto starania o utworzenie czechosłowackiego przedsiębiorstwa armatorskiego na Odrze, zaś z początkiem następnego ustalono lokalizację strefy wolnocłowej tego państwa w porcie szczecińskim, kwestia utworzenia konsulatu ČSR w Szczecinie nabrała aktualności. Zamiar jego powołania potwierdził podczas wizyty na polskim wybrzeżu w połowie maja 1948 r. ówczesny minister spraw zagranicznych Czechosłowacji, Vladimír Clementis, który oświadczył, iż zdecydował się na utworzenie w Szczecinie konsulatu generalnego lub konsulatu oraz agencji konsularnej w Gdyni bądź w Gdańsku⁴⁴. Nadodrzańskiemu miastu wyznaczono rolę bazy morskiej dla ekspansji handlu zagranicznego południowego sąsiada, a tę ekonomiczną politykę miał wspierać konsulat szczeciński⁴⁵.

Strona polska była zainteresowana utworzeniem przez Czechosłowację placówek konsularnych na Wybrzeżu. Na ich szybkie powołanie nalegał resort żeglugi (zwłaszcza Departament Polityki Morskiej), który przytaczał argumenty natury gospodarczej i politycznej, przypominając o nich kilkakrotnie Ministerstwu Spraw Zagranicznych⁴⁶. W łonie MSZ sprzyjał temu specjalnie Departament Ekonomiczny, akcentując trafnie, że Hamburg (gdzie był prężny konsulat generalny ČSR), najpoważniejszy rywal polskich portów, stworzył dogodne warunki dla czechosłowackich firm, wydzierzał Czechom strefę wolnocłową oraz

⁴² AMSZ Praga, TO, k. 1: notatka J. Hejreta o organizacji zagranicznych urzędów w Polsce – marzec 1949 r.

⁴³ Patrz R. Techman, *Armia radziecka w gospodarce morskiej Pomorza Zachodniego w latach 1945–1956*, Poznań 2003, s. 135 i n.

⁴⁴ AMSZ Warszawa, z. 6, w. 15, t. 205: pismo MŻ z 4 czerwca 1948 r.; *ditto*, *Źródła do dziejów Pomorza Zachodniego*, t. 7: *Szczecin w dokumentach polskiej służby dyplomatycznej*, wstęp, wybór i opracowanie R. Techman, dok. nr 93, s. 235.

⁴⁵ Szerzej: R. Techman, *Z dziejów Konsulatu Generalnego Republiki Czechosłowackiej w Szczecinie w latach 1949–1959*, materiały z sesji międzynarodowej we Wrocławiu, która odbyła się w dniach 4–6 listopada 2004 r. (w druku).

⁴⁶ AMSZ Warszawa, z. 6, w. 15, t. 205: pismo MŻ z 4 czerwca 1948 r.

włączył do obsługi handlu zagranicznego tego państwa niemieckie drogi wodne i żeglugę, dzięki czemu spotęgował swoje możliwości konkurencyjne⁴⁷.

Polska służba dyplomatyczna dysponowała jednak niepełnymi informacjami o czechosłowackich zamierzeniach. Otóż już 14 czerwca 1948 r. MSZ w Pradze wystąpiło z wnioskiem do Urzędu Prezydium Rządu o powołanie generalnego konsulatu w Szczecinie oraz konsulatu w Gdańsku. Szef resortu uzasadniał, iż jego państwo ma wielkie interesy w polskich portach, a Odra daje łatwy dostęp do morza własnymi środkami komunikacji, co przynieść powinno oszczędności dewizowe. Wobec tych okoliczności port szczeciński nabierał – jego zdaniem – nadzwyczajnego znaczenia dla ČSR. Gotowa była ona wesprzeć rozwój polskich portów handlowych, zwłaszcza gdy ich wykorzystanie dla towarów znad Wełtawy gwarantował układ komunikacyjny z 4 lipca 1947 r., który przewidywał również organizowanie na tej podstawie czechosłowackiej żeglugi morskiej⁴⁸.

Wychodząc z tych założeń, czechosłowackie MSZ uznało za nieodzowne, by w Szczecinie powstał urząd konsularny, który z jednej strony informowałby zainteresowanych o korzyściach transportu ładunków przez Szczecin, z drugiej natomiast broniłby interesów czechosłowackiego eksportu. Ponadto południowy sąsiad RP zamierzał uczestniczyć w inwestycjach portu szczecińskiego, co rodziło potrzebę otrzymywania informacji i posiadania możliwości interwencji. Szacowano, iż przy minimalnej obsadzie placówki (kierownik, zastępca, urzędnik kancelaryjny i maszynistka) nakłady wyniosą około 1 320 000 koron⁴⁹. Fakt, iż w Szczecinie miał powstać konsulat generalny, najwyższy rangą urząd w tej kategorii przedstawicielstw zagranicznych, który Praga ustanawiała w najważniejszych miejscach⁵⁰, świadczył o znaczeniu nadodrzańskiego miasta w polityce Republiki Czechosłowackiej.

Identyczna argumentacja resortu spraw zagranicznych ČSR dotyczyła zamiaru utworzenia konsulatu w Gdańsku – od agendy szczecińskiej różniącego się pod względem składu personalnego oraz przewidywanych kosztów utrzymania,

⁴⁷ *Ibidem*, pismo MSZ z 17 sierpnia 1948 r.

⁴⁸ SÚA Praga, ÚPV-B, k. 1214: pismo MSZ w Pradze z 14 czerwca 1948 r.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ L. Vošta, *Konsulární zástupci...*, *op.cit.*, s. 18, 21; *Slovník veřejného práva československého*, *op.cit.*, s. 343.

które miały być większe⁵¹. Wnioski MSZ w Pradze o powołanie dwóch konsulatów na polskim wybrzeżu nie znalazły sprzeciwu innych resortów i urzędów, niemniej Ministerstwo Finansów ČSR zastanawiało się, czy w związku z ich tworzeniem oraz możliwością przerzucenia większej ilości towarów przez polskie porty nie byłoby możliwe zmniejszenie liczby placówek w innych ośrodkach portowych w Europie⁵².

Rząd czechosłowacki 12 lipca 1948 r. uchwalił powołanie konsulatu generalnego w Szczecinie i konsulatu w Gdańsku⁵³. MSZ w Pradze nie widziało potrzeby, by ich powstanie poprzedzać notą dyplomatyczną, uważało bowiem, iż polskie władze wiedzą o tych zamiarach i wystarczy prośba o wydanie exequatur dla kierowników szczecińskiej i gdańskiej placówki⁵⁴. Ambasada ČSR w Warszawie otrzymała od samorządu szczecińskiego na siedzibę nowego urzędu willę przy ul. Piotra Skargi 32. Adolf Kania⁵⁵, wyznaczony na stanowisko jego kierownika, 7 lutego 1949 r. otworzył podwoje Konsulatu Generalnego Republiki Czechosłowackiej w Szczecinie.

Okręg konsularny, który mu podlegał, obejmował z początku dwa województwa: szczecińskie i poznańskie. Liczbę obywateli czechosłowackich szacowano tutaj w 1949 r. na 200 osób (wielkość trochę przesadzona), z czego 75% miało mieć narodowość czeską, 10% słowacką, a 15% – polską⁵⁶. Ten stan rzeczy utrzymał się właściwie przez dwa lata, gdyż reorganizacja ustroju administracyjnego Polski na początku lat pięćdziesiątych wymusiła modyfikację. Generalnemu konsulатовi w Szczecinie podlegały wtedy województwa: szczecińskie, poznańskie, zielonogórskie i koszalińskie, natomiast konsulатовi w Katowicach: katowickie, krakowskie, rzeszowskie, wrocławskie i opolskie⁵⁷. Wydział

⁵¹ SÚA Praga, ÚPV-B, k. 1214: pismo MSZ w Pradze z 14 czerwca 1948 r.

⁵² *Ibidem*, pisma: Ministerstwa Finansów z 10 czerwca 1948 r., MON z 30 czerwca 1948 r. i NÚKÚ z 1 lipca 1948 r.

⁵³ *Ibidem*, pismo ÚPV z 16 lipca 1948 r.; *Československa v cizině...*, *op.cit.*, s. 60; „Kurier Szczeciński” (dalej: KS), nr 196 z 18 lipca 1948 r., s. 1–2.

⁵⁴ AMSZ Praga, PD, k. 14: telegram ambasadora Františka Piška z 6 listopada 1948 r. i pismo MSZ w Pradze z 8 listopada 1948 r.; AMSZ Warszawa, z. 6, w. 15, t. 205: pismo Ambasady RP w Pradze z 19 lipca 1948 r.; KS, nr 196 z 18 lipca 1948 r., s. 2.

⁵⁵ R. Techman, Adolf Kania – pierwszy konsul Czechosłowacji w Szczecinie w latach 1949–1951, „Słupskie Studia Historyczne” 2004, nr 11, s. 147–167.

⁵⁶ AMSZ Praga, TO, k. 1: przegląd urzędowych czynności konsulatu szczecińskiego w 1949 r.

⁵⁷ SÚA Praga, ÚPV-B, k. 1214: pismo MSZ w Pradze z 29 września 1950 r.

Konsularny Ambasady ČSR miał więc w swej jurysdykcji województwa: warszawskie (z m.st. Warszawą), łódzkie, kieleckie, lubelskie, białostockie, olsztyńskie, pomorskie oraz gdańskie.

W ówczesnej ocenie MSZ w Pradze zadania placówki szczecińskiej były stosunkowo jednorodne: do niej należało rozpatrywanie spraw portowych i pełnienie nadzoru nad działalnością tutejszych organów i agencji życia gospodarczego ČSR, zwłaszcza w zakresie budowy i eksploatacji rejonu czechosłowackiego. Natomiast praktyka miała pokazać, jaki będzie podział zagadnień między konsulatami szczecińskim a gdańskim, uwzględniając znaczenie przeładunków portowych zachodniego i wschodniego wybrzeża dla Czechosłowacji. Prócz tego w gdańskiej placówce zamierzano usytuować służbę informacyjną, która prowadziłaby badania możliwości żeglugowo-portowych oraz ich wykorzystania na obszarze Morza Bałtyckiego⁵⁸.

Sprawa utworzenia Konsulatu Republiki Czechosłowackiej w Gdańsku ciągnęła się bez mała trzy lata i była przedmiotem wielu rozmów oraz korespondencji między zainteresowanymi stronami⁵⁹. Ze względu na znaczenie Gdyni i Gdańska dla handlu zagranicznego i komunikacji morskiej Czesi wyrażali chęć jego szybkiego otwarcia, ale na przeszkodzie stały kwestie dzierżawy i remontu budynku. W okresie prac przygotowawczych do uruchomienia nowego urzędu zagranicznego były wysuwane różne rozwiązania personalne. Koncepcja, by konsul szczeciński urzędował na przemian w obu miastach, została odrzucona wobec znacznej odległości, straty czasu na dojazdy i związanych z tym kosztów, a także niemożności pełnego opanowania przez jedną osobę kierownictwa dwu jednostek organizacyjnych, innymi słowy – prowizoryczności urzędowania. Zastanawiano się również nad powierzeniem konsulowi szczecińskiemu nowej posady w Gdańsku, licząc na jego zdolności organizacyjne i znalezienie odpowiedniego następcy w Szczecinie⁶⁰.

W końcu 1950 r. ambasada czechosłowacka w Warszawie poprosiła o formalną zgodę na otwarcie placówki gdańskiej z początkiem następnego roku, notyfi-

⁵⁸ AMSZ Praga, TO, k. 1: notatka J. Hejreta o organizacji zagranicznych urzędów w Polsce – marzec 1949 r.

⁵⁹ AMSZ Warszawa, z. 7, w. 42, t. 406, s. 5: notatka z rozmów Ratuszniakowa–Šedivý–Kania z 13 stycznia 1949 r.

⁶⁰ AMSZ Praga, ZÚ Warszawa, k. 84: pisma Ambasady ČSR z 21 maja, 25 czerwca i 28 lipca 1949 r.; 3 kwietnia 1950 r.; pismo ZM w Gdańsku z 10 maja 1949 r.

kując zarazem zasięg okręgu konsularnego⁶¹, ale nadal nie została podpisana umowa dzierżawna na lokal urzędu, rzekomo z winy miejscowych władz⁶². Niemal w tym samym czasie rozpoczął służbę Jan Obürka jako właściwie wicekonsul w Gdańsku, choć formalnie czynności konsularnych nie podjął, szykując się najpierw na odbycie krótkiej praktyki w Szczecinie, by poznać zwłaszcza zagadnienia żeglugi morskiej i odrzańskiej, tranzytu, specjalnych funkcji portowych⁶³. Na początku ostatniej dekady stycznia 1951 r. tytularnym konsulem w Gdańsku został mianowany Miloslav Seidl, który miał objąć obowiązki w połowie lutego. Razem z nim i wicekonsulem placówka liczyłaby cztery osoby, a obejmowałaby województwa: gdańskie, olsztyńskie i bydgoskie, które dotąd leżały w gestii Ambasady ČSR w Warszawie⁶⁴.

Ambasador František Pišek 26 lutego 1951 r. powiadomił polskie MSZ, że jego rząd zrezygnował z ustanowienia placówki w Gdańsku „ze względu na brak zainteresowania tym terenem”, pozostając przy dotychczasowych agendach w Szczecinie i Katowicach⁶⁵. Nagła zmiana stanowiska czechosłowackiego wynikała z czysto ekonomicznych powodów, gdyż koszty remontu przyszłej siedziby przedstawicielstwa przekraczały kilkakrotnie przewidziane na ten cel kwoty. Późniejsze zabiegi strony polskiej, by Gdańsk był jednak siedzibą konsulatu czechosłowackiego, nie przyniosły rezultatu⁶⁶. W końcu 1951 r. Szczecin został powiadomiony, iż Ambasada ČSR w Warszawie zamierza poszerzyć obszar jego działania o województwo gdańskie, rozciągając w ten sposób kompetencje na całe Wybrzeże, co ostatecznie nastąpiło z początkiem następnego roku⁶⁷.

⁶¹ *Ibidem*, pismo Ambasady ČSR z 11 grudnia 1950 r.

⁶² AMSZ Warszawa, z. 7, w. 42, t. 407, s. 86: notatka z rozmów Paduchowa–Šedivy z 31 października 1950 r.

⁶³ AMSZ Praga, ZÚ Warszawa, k. 84: pismo Ambasady ČSR do MSZ w Pradze ze stycznia 1951 r.; *ibidem*, k. 87: pismo ministra pełnomocnego ČSR w Warszawie z 24 stycznia 1951 r.; AMSZ Warszawa, z. 16, w. 13, t. 213: notatka z rozmów Ratuszniakowa–Šedivy–Jersak oraz z przyszłym wicekonsulem w Gdańsku z 9 grudnia 1950 r.

⁶⁴ AMSZ Praga, ZÚ Warszawa, k. 84: pismo MSZ w Pradze z 23 stycznia 1951 r.

⁶⁵ *Ibidem*, pismo Prezydium MRN w Gdańsku z 25 stycznia 1951 r.; AMSZ Warszawa, z. 7, w. 42, t. 408: notatka z rozmów Lassman–Pišek z 26 lutego 1951 r.

⁶⁶ W maju 1957 r. I sekretarz KW PZPR w Gdańsku ponownie wyraził życzenie przeniesienia konsulatu do tego miasta, zapewniając stronę czeską o przekazaniu jej budynku na jego siedzibę i mieszkań dla pracowników – AMSZ Praga, PD, k. 14: pismo generalnego konsula w Szczecinie z 13 maja 1957 r.

⁶⁷ R. Techman, *Konsulowie czechosłowaccy w Szczecinie...*, *op.cit.*, s. 230.

Początek lat pięćdziesiątych XX w. przyniósł więc ukształtowanie się czechosłowackiej sieci konsularnej w Polsce, która składała się z placówek w Katowicach i Szczecinie, jeśli nie liczyć Wydziału Konsularnego warszawskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego. Stan ten przetrwał niemal dekadę, kiedy to pojawiły się pierwsze oznaki zmian. Minister spraw zagranicznych ČSRS Antonin Gregor 10 kwietnia 1962 r., sondując polskie stanowisko, zakomunikował Ambasadzie PRL w Pradze, że rząd czechosłowacki nakazał – wobec trudnej sytuacji gospodarczej – poczynienie oszczędności w wydatkach na służbę zagraniczną, co z konieczności doprowadzi do zniesienia kilku placówek konsularnych (m.in. w Katowicach, Kijowie, Dreźnie). Gregor podkreślał, że konsulatu katowicki byłby jedynie czasowo zamknięty, twierdził nawet, iż być może tylko na dwa lata. Dodawał, iż przez ten czas nie powinna ucierpieć dobra współpraca między Katowicami i Ostrawą, gdyż bliskie kontakty utrzymują komitety wojewódzkie partii komunistycznych⁶⁸. Ponieważ strona polska nie stawiała przeszkód temu rozwiązaniu, 25 czerwca 1962 r. Ambasada ČSRS w Warszawie wręczyła polskiemu MSZ notę o likwidacji konsulatu w Katowicach⁶⁹.

Termin wznowienia działalności katowickiej placówki konsularnej, który suponował w swoim czasie minister Gregor, okazał się nierealny. Minęła bowiem prawie dekada, zanim pojawiły się pierwsze sygnały ponownego zainteresowania z powodów politycznych i ekonomicznych utworzeniem na południu Polski urzędu zagranicznego Republiki Czechosłowackiej⁷⁰. Minister spraw zagranicznych ČSRS Jan Marko 24 listopada 1971 r. w rozmowie z Lucjanem Motyką, nowo mianowanym ambasadorem PRL w Pradze, zapewniał o pragnieniu rozszerzenia różnorodnej współpracy między obu krajami, komunikując o zamiarze otwarcia konsulatu w Krakowie lub Katowicach⁷¹. Marko dyskutował również o tym z polskim ministrem spraw zagranicznych Stefanem Jędrzychowskim.

⁶⁸ AMSZ Warszawa, z. 16, w. 13, t. 215, s. 60: wyciąg nr 5144 z 12 kwietnia 1962 r.

⁶⁹ Sprawa wywołała napięcie na linii Departament I (państwa socjalistyczne) – Protokół Dyplomatyczny, który zajmując się stroną prawno-administracyjną ustanawiania, funkcjonowania i likwidacji placówek dyplomatycznych i konsularnych, dowiedział się o zamiarze zniesienia konsulatu ČSR w Katowicach dopiero 20 października 1962 r. – AMSZ Warszawa, z. 16, w. 13, t. 215, s. 76: notatka z 24 października 1962 r.

⁷⁰ AMSZ Warszawa, Dep. I, sygn. 3/76, w. 4: szyfrogram z Pragi nr 313 z 10 stycznia 1969 r., s. 5.

⁷¹ *Ibidem*, Protokół Dyplomatyczny (dalej: PD), sygn. 7/74, w. 1: szyfrogram nr 11519 Ambasady PRL w Pradze z 25 listopada 1971 r.

W początkach grudnia 1971 r. radca ambasady czechosłowackiej w Warszawie Puskar poinformował, że nowy urząd powstanie w pierwszym kwartale następnego roku w Katowicach i będzie miał rangę konsulatu generalnego. Dodał, „iż rząd ČSRS przywiązuje dużą wagę do aktywnej działalności przyszłego konsulatu ze względu na pogłębiającą się współpracę regionów przygranicznych obu krajów oraz postępujące procesy kooperacyjne”. Minister Jędrzychowski nakazał powiadomić o planach otwarcia placówki Prezydium WRN i KW PZPR w Katowicach, które miały szukać odpowiedniego budynku na jej siedzibę. Strona czechosłowacka zamierzała również utworzyć ośrodek kulturalno-informacyjny, by obie jednostki rozwijały działalność równoległe, analogicznie do tych placówek, które Polacy utrzymywali w Bratysławie⁷².

W końcu września 1972 r. Ambasada ČSRS w Warszawie zakomunikowała polskiemu MSZ, że wystąpi wkrótce o exequatur dla Aloisa Krála, swego radcy do spraw prasowych, typowanego na nowego konsula generalnego⁷³. Pół roku później (24 marca 1973 r.) ambasador Jan Mušal przekazał ministrowi spraw zagranicznych PRL Stanisławowi Trepczyńskiemu notę, zawierającą prośbę o wyrażenie zgody na otwarcie Konsulatu Generalnego Republiki Czechosłowackiej w Katowicach, który miał objąć województwa: katowickie, krakowskie, opolskie, rzeszowskie i wrocławskie. Strona czechosłowacka liczyła, że placówka ta „będzie się przyczyniać do dalszego rozwoju politycznych, gospodarczych, naukowych, kulturalnych i prawnych stosunków, rozwoju braterskiej przyjaźni między narodami obu krajów i zabezpieczania turystyki w zakresie spraw paszportowych i wizowych. Będzie pomagał[a] w realizowaniu bezpośrednich kontaktów przez urzędy i instytucje czechosłowackie z organami polskimi”. Oficjalna zgoda Warszawy została przekazana w nocy z 10 kwietnia 1973 r.⁷⁴

Organizatorem i kierownikiem katowickiego urzędu konsularnego został dotychczasowy konsul generalny w Szczecinie, Jaroslav Janoušek, którego z kolei zastąpił w mieście nad Odrą Alois Král, typowany zrazu na stanowisko

⁷² *Ibidem*, sygn. 6/74, w. 11: notatka z 7 grudnia 1971 r. z rozmowy z Puskarem oraz notatka M. Stradowskiego z 15 grudnia 1971 r.; sygn. 17/76, w. 13: pisma M. Stradowskiego z 13 grudnia 1971 r. i 16 lutego 1972 r.; pismo Prezydium WRN w Katowicach z 15 stycznia 1972 r.

⁷³ *Ibidem*, sygn. 24/75, w. 12: notatka M. Stradowskiego z 27 września 1972 r. z rozmowy z chargé d'affaires a.i. Ambasady ČSR w Warszawie – Jedinakiem.

⁷⁴ *Ibidem*, sygn. 17/76, w. 13: nota Ambasady ČSRS w Warszawie z 24 marca 1973 r., pismo Dep. I MSZ z 30 marca 1973 r.

w Katowicach. Konsul Janoušek, który rozpoczął urzędowanie w grudniu 1973 r., miał z początku swą siedzibę w hotelu Katowice (ul. Armii Czerwonej 9), wkrótce jednak przeniósł się do budynku przy ul. Szafrąńskiej 9, a w połowie 1975 r. osiadł na stałe w lokalu przy ul. Pawła Stalmacha 21, który zajmuje obecnie Konsulat Generalny Republiki Czeskiej.

Przez cały okres międzywojenny oraz wiele lat po II wojnie światowej stosunki konsularne polsko-czechosłowackie opierały się przede wszystkim na ogólnych prawach i zwyczajach międzynarodowych. Niekiedy porozumienia dwustronne dotyczące pewnych dziedzin życia w sposób wycinkowy ujmowały szczególne zadania, których wykonanie należało do konsulów. Nawiązanie stosunków konsularnych nie nastąpiło na podstawie odpowiedniej umowy między obu państwami, ale przez wzajemne ustanowienie przedstawicieli konsularnych, którzy pracowali na zasadach quasi-koncesyjnych w ograniczonym zakresie. W końcu lat czterdziestych powstał polski szkic takiej umowy, ale dalsze prace zostały wstrzymane, gdyż przeważała opinia, że jej zawarcie powinno nastąpić po wejściu w życie nowej ustawy o organizacji konsulatów i czynnościach konsulów⁷⁵. Opracowywaniem tych właśnie przepisów strona polska tłumaczyła zwłokę w rozmowach z dyplomacją czechosłowacką, która tym razem parła do zawarcia umowy konsularnej, przekazując stronie polskiej swój projekt⁷⁶. Pomimo rozmów sprawie nie nadano dalszego biegu, a wkrótce na przeszkodzie do ostatecznego rozwiązania stanęła tendencja do zawarcia konwencji wielostronnej między państwami tak zwanej demokracji ludowej.

W końcu lat pięćdziesiątych, gdy obie strony podpisały kilka konwencji z krajami socjalistycznymi⁷⁷, z inicjatywą zawarcia takiej umowy wystąpiła Praga, choć pierwsza redakcja jej projektu nie odpowiadała interesom Polski (np. potrzeba tworzenia konsulatów w każdej miejscowości, w której istniały już konsulaty państw trzecich, nieskrępowane co do miejsca wykonywanie działalności urzędowej konsula). Regulacji wymagały przede wszystkim ważne zagadnienia z dziedziny obywatelstwa i spraw opieki nad ludnością polską w CSR oraz czeską i słowacką w PRL. Z kolei strona czechosłowacka życzyła sobie z początku

⁷⁵ *Ibidem*, z. 14, w. 2, t. 25.

⁷⁶ AMSZ Praga, TO, k. 1: relacja Ambasady CSR w Warszawie dla MSZ w Pradze z 7 lutego 1950 r. z rozmowy z J. Sobierajskim.

⁷⁷ B. Gabryelska-Straburzyńska, *Umowy konsularne w trzydziestoleciu Polski Ludowej*, „Sprawy Międzynarodowe” 1975, nr 11, s. 129–135.

szerszych uprawnień konsulów w sprawach morskich, co zostało przyjęte ze zrozumieniem⁷⁸. Polskie MSZ przystąpiło do rozmów, biorąc pod uwagę także to, że dalsza ich zwłoka byłaby niewłaściwie komentowana. Rzeczowe ujęcie umowy miało być zbliżone do zawartych w tym czasie przez Polskę konwencji z ZSRR, Węgrami i NRD, wyjątkiem byłyby przepisy w sprawach spadków (kwestia uregulowana niemal całkowicie w umowie między obu państwami o obrocie prawnym z 1949 r.) oraz żeglugi morskiej i powietrznej (węższe uregulowanie tej problematyki w związku ze specyfiką tych stosunków między obu państwami)⁷⁹.

Ostatecznie Konwencja konsularna między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Czechosłowacką została podpisana w Pradze 17 maja 1960 r.⁸⁰ Uwzględniała ona niemal wszystkie polskie postulaty, a pomijała zwłaszcza konieczność uzyskiwania zgody państwa przyjmującego na tworzenie poszczególnych konsulatów, na ich siedziby i okręgi. W konwencji znalazła się klauzula największego uprzywilejowania, której nie było w żadnej z innych tego rodzaju umów zawartych po wojnie przez Czechosłowację⁸¹.

Pierwsza umowa konsularna z ČSR wygasła po dwunastu latach, uchylona przez następną, podpisaną w Warszawie 9 czerwca 1972 r.⁸², która była wiążąca dla obu stron do czasu rozpadu państwa czechosłowackiego. Wzorując się na Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych z 1963 r., w sposób zdecydowany poszerzono zapisy konwencyjne poprzez konkretyzację ogólnych reguł traktatowych. Zrezygnowano z umieszczenia w umowie klauzuli największego uprzywilejowania, co dawało każdemu z państw większą swobodę w przyznawaniu konkretnych przywilejów i immunitetów drugiej stronie. Wprowadzona została zasada, iż ustanowienie placówki konsularnej można było przeprowadzić jedynie za zgodą państwa przyjmującego, aprobaty wymagała również lokalizacja siedziby urzędu, jego klasa i okręg działania. Wpływ konwencji wiedeńskiej zaznaczył się także w zakresie poszerzenia dotychczasowych funkcji konsularnych, nacisk położony został bowiem nie tylko na ochronę interesów obywateli,

⁷⁸ AMSZ Warszawa, z. 20, w. 64, t. 817, s. 2: notatka służbowa z 17 stycznia 1959 r.

⁷⁹ *Ibidem*, z. 7, w. 57, t. 490: pismo MSZ z 23 lutego 1960 r.

⁸⁰ DzU 1961, nr 15, poz. 82.

⁸¹ AMSZ Warszawa, z. 7, w. 57, t. 490, s. 105–106: sprawozdanie z rokowań w sprawie zawarcia Konwencji Konsularnej między PRL a Republiką Czechosłowacką.

⁸² DzU 1973, nr 19, poz. 108.

ale także na ochronę interesów państwa. Państwo wysyłające mogło także powierzyć konsulowi każdą funkcję, której nie zabraniało ustawodawstwo państwa przyjmującego⁸³.

Przed II wojną światową w czzechosłowackiej służbie konsularnej dużo większe znaczenie przy mianowaniu na zagraniczną placówkę odgrywały kwalifikacje merytoryczne, wykształcenie i staż, czyli praktyka zawodowa⁸⁴. Po 1945 r., zwłaszcza w pierwszych dekadach, na obsadzaniu agend konsularnych swoje piętno odcisnęły czynniki polityczny, przynależność partyjna i pochodzenie, a praktykę zawodową zastąpiły z początku krótkie kursy dyplomatyczno-konsularne. Stopniowo od lat sześćdziesiątych, a bardziej nawet siedemdziesiątych, urzędy konsularne Republiki Czechosłowackiej w Polsce zaczęto obsadzać ludźmi z wysokim cenzusem wykształcenia. W zdecydowanej większości konsulowie, biorąc pod uwagę łącznie Szczecin i Katowice, byli z pochodzenia Czechami.

W okresie działalności placówki szczecińskiej (1949–1992) na jej czele stało trzynastu konsulów generalnych, można więc rzec, iż rotacja na tych stanowiskach była dość częsta. Statystycznie biorąc, pracowali przeciętnie trzy lata, najkrócej ostatni z nich – Josef Macák (nieco ponad rok), najdłużej – bo bez mała pięć lat – Jan Stareček⁸⁵ i Zoltán Kramec (tabela 1). W przypadku niemożności wykonywania funkcji kierownika placówki konsularnej lub gdy stanowisko to nie było obsadzone, Czechosłowacja mogła wyznaczyć tymczasowego kierownika urzędu konsularnego spośród tego samego urzędu lub członka personelu dyplomatycznego swego przedstawicielstwa, uprzednio notyfikowanego polskiemu MSZ. Bywały więc okresy, kiedy – do czasu przybycia nowego konsula generalnego – tymczasowo kierowali placówką albo urzędnicy zatrudnieni w konsulacie, albo personel Ambasady ČSRS w Warszawie. Pod tym względem sytuacja szczególnie wystąpiła po śmierci konsula generalnego Vasilu Suchego (24 kwietnia 1983 r.), którego zastąpili na przeszło pół roku najpierw radca Arnošt Hampl, a następnie radca – minister Ambasady ČSRS Miroslav Vinš, kilka lat wcześniej urzędujący w Szczecinie⁸⁶.

⁸³ B. Gabryelska-Straburzyńska, *Umowy konsularne...*, *op.cit.*, s. 133–135.

⁸⁴ *Slovník veřejného práva československého...*, *op.cit.*, s. 344, L. Vošta, *Konsulární zástupci...*, *op.cit.*, s. 23–24.

⁸⁵ Ryszard Techman, *Jan Stareček – der tschechoslowakische Generalkonsul in Stettin in den Jahren 1951–1955*, „*Studia Maritima*”, t. 17, Szczecin 2004, s. 163–188.

⁸⁶ AMSZ Warszawa, PD, sygn. 14/86, w. 3: nota Ambasady ČSRS w Warszawie z 17 maja 1983 r.

Tabela 1.

Kierownictwo Czechosłowackiego Konsulatu Generalnego w Szczecinie w latach 1949–1992

Imię i nazwisko	Funkcja	Data exequatur
Adolf Kania	konsul generalny	17.01.1949 r.
Jan Stareček	konsul generalny	13.03.1951 r.
Václav Macura	konsul generalny	30.11.1955 r.
Emil Rabyška	konsul generalny	13.04.1960 r.
Jiří Kosiner	konsul generalny	26.10.1963 r.
Alois Tvardik	konsul generalny	17.10.1967 r.
Jaroslav Janoušek	konsul generalny	11.12.1971 r.
Alois Král	konsul generalny	25.09.1973 r.
Miroslav Vinš	konsul generalny	23.01.1976 r.
Vasil Suchý	konsul generalny	10.04.1980 r.
Zoltán Kramec	konsul generalny	29.12.1983 r.
Imrich Sedlák	konsul generalny	22.10.1988 r.
Josef Macák	konsul generalny	9.10.1991 r.
Likwidacja placówki konsularnej z dniem 1.01.1993 r.		

Źródło: zestawiono na podstawie materiałów: AMSZ Warszawa, Protokół Dyplomatyczny, w. 13, t. 213, s. 6; w. 13, t. 214, s. 80–85; w. 13, t. 215, s. 104–107; sygn. 3/70, w. 10; 6/74, w. 11; 17/76, w. 13; 9/79, w. 12; 36/83, w. 13; 14/86, w. 3; 21/93, w. 4; 5/94, w. 4, oraz AMSZ Praga, Protokół Dyplomatyczny, k. 14; ZÚ Warszawa, k. 87. Inne niekiedy daty podano w publikacji: Konzulární zastoupení Československa v cizině a cizích zemí v Československu v letech 1918–1974, Praha 1974, s. 60–61, co wynika z faktu, iż przyjęto niekonsekwentnie daty otrzymania exequatur lub daty faktycznego objęcia funkcji.

Placówką bardziej niestabilną od Szczecina pod względem ciągłości kierowania przez urzędników właściwej rangi był Konsulat Republiki Czechosłowackiej w Katowicach (1947–1962). Niekiedy po wyjeździe konsulów, którzy stali na jego czele, mijał pewien czas do przybycia następnych i do tego czasu urząd miał tymczasowe kierownictwo. I tak na przykład po odwołaniu pierwszego konsula Mateja Andráša kierownictwo urzędu pełnił (wrzesień 1950 r. – luty 1951 r.) Štefan Revaj – attaché konsularny⁸⁷. Identyczna sytuacja wystąpiła na początku 1954 r., gdy w trybie pilnym wezwany został do centrali František Kolečko, a jego

⁸⁷ *Ibidem*, z. 16, w. 13, t. 213, s. 25: pismo Ambasady ČSR z 4 października 1950 r.

miejsce zajął na wiele miesięcy III sekretarz Ambasady ČSR Jan Obůrka⁸⁸. Z kolei następnego konsula, Jiriego Skoumala, który wyjechał do Pragi w połowie 1958 r., zastępowali do przyjazdu Václava Řežábka (exequatur 14 sierpnia 1959 r.) wicekonsulowie – najpierw Jan Wróbel, a następnie Pavel Papaj⁸⁹.

Tabela 2.

Kierownictwo Konsulatu ČSR w Katowicach w latach 1947–1962

Imię i nazwisko	Funkcja	Data exequatur
Matej Andráš	konsul	30.10.1947 r.
František Kolečko	konsul	13.03.1951 r.
Jiří Skoumal	konsul	25.11.1954 r.
Pavel Papaj ^a	wicekonsul	23.04.1959 r.
Václav Řežábek	konsul	14.08.1959 r.
Likwidacja placówki konsularnej z dniem 30.06.1962 r.		

^a Ujęty został tylko na podstawie publikacji: *Konsularní zastoupení Československa v cizině a cizích zemí v Československu v letech 1918–1974*, Praha 1974, s. 59, choć w źródłach polskich nie natrafiono na informację o jego choćby tymczasowym uznaniu, którego zapewne dotyczy data w tabeli.

Źródło: zestawiono na podstawie materiałów: AMSZ Warszawa, Protokół Dyplomatyczny, w. 13, t. 212, t. 213, s. 47–55, t. 214, s. 52–54, 180, oraz AMSZ Praga, Protokół Dyplomatyczny, k. 14. Inne niekiedy daty podaje publikacja *Československa v cizině...*, *op.cit.*, s. 59–61, co wynika z faktu, iż przyjęto niekonsekwentnie daty otrzymania exequatur lub daty faktycznego objęcia funkcji.

Strona polska niezbyt często udzielała tymczasowego uznania, czyli prawa do działalności konsula przed nadesłaniem listów komisyjnych i udzieleniem exequatur. W przypadku czechosłowackich przedstawicieli służby konsularnej taka sytuacja się zdarzała nieraz, ale warunkowana była z reguły koniecznością ich przyjazdu do Polski – posłużmy się tu przykładem konsula ČSR w Katowicach Mateja Andráša czy konsulów generalnych w Szczecinie Aloisa Tvardika i Jirí

⁸⁸ *Ibidem*, z. 7, w. 42, t. 411, s. 1: notatka z rozmowy min. Naszkowskiego z ambasadorem ČSR K. Vojačkem z 13 stycznia 1954 r.

⁸⁹ *Ibidem*, z. 16, w. 13, t. 214, s. 157, 174: listy personelu dyplomatycznego i konsularnego ČSR w Polsce z 13 listopada 1958 r. i 25 maja 1959 r.

Kosinera, którzy na miesiąc przed otrzymaniem oficjalnej zgody przybyli do kraju urzędowania⁹⁰.

Tabela 3.

Kierownictwo Konsulatu Generalnego ČSRS w Katowicach w latach 1973–1992

Imię i nazwisko	Funkcja	Data exequatur
Jaroslav Janoušek	konsul generalny	25.09.1973 r.
Michal Malý	konsul generalny	13.10.1973 r.
Ján Kromka	konsul generalny	29.09.1982 r.
Rudolf Remiš	konsul generalny	24.03.1986 r.
Miloslav Zbořil	konsul generalny	28.06.1990 r.
Od 1.01.1993 r. kontynuacja działalności jako Konsulatu Generalnego Republiki Czeskiej		

Źródło: zestawiono na podstawie materiałów: AMSZ Warszawa, Protokół Dyplomatyczny, sygn.: 17/76, w. 13; 20/80, w. 12; 1/85, w. 4; 20/92, w. 4; 5/94, w. 4.

Żadna z czechosłowackich placówek konsularnych w Polsce nigdy nie liczyła więcej niż kilka osób (najczęściej do pięciu), biorąc pod uwagę jej kierownika, personel konsularny oraz siły pomocnicze. W marcu 1949 r. konsulats ČSR w Katowicach zatrudniał konsula, wicekonsula, attaché konsularnego, dwóch urzędników biurowo-kancelaryjnych, a także sprzątaczkę i kierowcę, i to – jak można sądzić – był najpełniejszy skład osobowy tego urzędu do końca jego istnienia (połowa 1962 r.). Co kilka lat następowała jednak w Katowicach rotacja personelu, a niekiedy wolne stanowiska nie były obsadzone. Na początku 1951 r. pracowali tylko attaché konsularny i trzy inne osoby, a w listopadzie 1958 r. jedynie wicekonsul i urzędnik kancelaryjny. W maju 1962 r., przed zamknięciem konsulatu, jego obsadę stanowili: konsul, wicekonsul oraz pracownik kancelaryjny. W latach siedemdziesiątych, gdy reaktywowano placówkę, na jej czele stał konsul generalny, któremu podlegali wicekonsul (po kilku latach zastąpił go konsul) i attaché handlowy – podobnie było dekadę później. W końcu 1990 r. oprócz konsula generalnego było dwóch konsulów⁹¹.

⁹⁰ *Ibidem*, t. 212: pismo MSZ z 26 września 1947 r. do Ambasady ČSR w Warszawie; t. 215, s. 114: pismo MSZ z 7 sierpnia 1963 r.

⁹¹ Patrz listy personelu: AMSZ Warszawa, z. 16, w. 13, t. 213, s. 9, 15, 30; t. 214, s. 157; t. 215, s. 71, Liste du corps diplomatique à Varsovie za poszczególne lata.

W placówce czzechosłowackiej w Szczecinie konsul generalny miał z początku do pomocy dwóch–trzech pracowników biurowych, dopiero w połowie 1953 r. obsadzono stanowisko wicekonsula, które w końcu 1957 r. zostało zwolnione i przez kolejne pięć lat osoby pełniące taką funkcję nie było. Na początku lat siedemdziesiątych poza konsulem generalnym było niekiedy dwóch urzędników w stopniu służbowym wicekonsula, a następnie po jednym w randze konsula i wicekonsula. W końcu tej dekady przebywali tu: konsul generalny oraz dwóch konsulów, a w ostatnich miesiącach 1981 r. nawet trzech urzędnicy konsularni tego stopnia, co później już się nie zdarzyło, niemniej jeden z nich pełnił funkcję dyrektora Czechosłowackiego Ośrodka Kultury i Informacji. Na początku 1991 r. obsadę kierownictwa konsulatu szczecińskiego stanowili: konsul generalny, dwóch konsulów oraz wicekonsul, natomiast w połowie roku następnego, na kilka miesięcy przed końcem urzędowania, oprócz konsula generalnego był jeszcze konsul, który prowadził wspomnianą placówkę kulturalno-informacyjną⁹².

Po II wojnie światowej zasięg okręgów konsularnych Czechosłowacji w Polsce zmieniał się najczęściej w wyniku dostosowywania się do reorganizacji polskiej administracji terytorialnej (tabela 4). Największe korekty wystąpiły więc na początku lat pięćdziesiątych oraz w połowie lat siedemdziesiątych. Wydział Konsularny Ambasady ČSRS w Warszawie obejmował obszar Polski poza zasięgiem działania Katowic i Szczecina lub tylko Katowic (1947–1948), ewentualnie tylko Szczecina (1962–1973). Południowy sąsiad Polski w ciągu niemal półwiecza dosyć stabilnie wyznaczył zakres kompetencji terytorialnych placówek konsularnych, które obejmowały południe kraju i jego północ, pozostały obszar należał do komórki konsularnej w Warszawie.

Przeobrażenia ustroju państwowego i terytorialnego Czechosłowacji u progu lat dziewięćdziesiątych miały również wpływ na organizację sieci konsularnej w Polsce. Rząd Czesko-Słowackiej Republiki Federacyjnej 18 listopada 1992 r. podjął decyzję (nr 622) o zamknięciu z końcem tego roku Konsulatu Generalnego w Szczecinie. Marketa Fialková, ambasador ČSRF w Warszawie, motywowała ten zamiar względami ekonomicznymi. Południowy sąsiad III Rzeczypos-

⁹² AMSZ Warszawa, z. 16, w. 13, t. 213, s. 13, 15, 30; t. 214, s. 41, 59–60, 109, 123, 139, 157, 197; t. 215, s. 10, 24, 38, 71, 84, 127; oraz *Liste du corps...*, za: lipiec 1972 r., s. 161; styczeń 1973 r., s. 172; grudzień 1979 r., s. 160; grudzień 1981 r., s. 172; marzec 1991 r., s. 236; czerwiec 1992 r., s. 258.

spolitej był natomiast zainteresowany utrzymaniem w Szczecinie ośrodka kultury i informacji, który funkcjonował tutaj przez kilka następnych lat⁹³.

Tabela 4.

Zasięg czechosłowackich okręgów konsularnych w Polsce w latach 1947–1992

Okres	Placówka konsularna w Katowicach (obszar województw i miast)	Placówka konsularna w Szczecinie (obszar województw i miast)
1947–1948	katowickie, krakowskie, rzeszowskie, wrocławskie oraz Częstochowa – miasto i powiat	nie istniała
1949–1950	katowickie, krakowskie, opolskie, rzeszowskie i wrocławskie	poznańskie i szczecińskie
1950–1959	bez zmian	gdańskie (od 1952 r.), koszalińskie, poznańskie, szczecińskie i zielonogórskie
1959–1962	katowickie, krakowskie, opolskie, rzeszowskie, wrocławskie oraz miasta Kraków i Wrocław	bez zmian
1963–1973	nie istniała	gdańskie, koszalińskie, poznańskie, szczecińskie i zielonogórskie oraz miasto Poznań
1973–1975	katowickie, krakowskie, opolskie, rzeszowskie i wrocławskie oraz miasta Kraków i Wrocław	bez zmian
1975–1992	bielskie, częstochowskie, jeleniogórskie, katowickie, krakowskie, krośnieńskie, legnickie, nowosądeckie, opolskie, przemyskie, rzeszowskie, tarnobrzeskie, tarnowskie, walbrzyskie i wrocławskie	elbląskie, gdańskie, gorzowskie, kaliskie, konińskie, koszalińskie, leszczyńskie, pilskie, poznańskie, słupskie, szczecińskie i zielonogórskie

Źródło: zestawiono na podstawie: AMSZ Warszawa, Protokół Dyplomatyczny, w. 13, t. 212, s. 56; w. 13, t. 213, s. 6, 47–55; w. 13, t. 214, s. 52, 80–85, 180; w. 13, t. 215, s. 104–107; sygn. 3/70, w. 10; 6/74, w. 11; 17/76, w. 13; 9/79, w. 12; 20/80, w. 12; 36/83, w. 13; 1/85, w. 4; 14/86, w. 3; 20/92, w. 4; 21/93, w. 4; 5/94, w. 4, oraz AMSZ Praga, Protokół Dyplomatyczny, k. 14; ZÚ Warszawa, k. 87.

Z dniem 1 stycznia 1993 r. przestała istnieć Czesko-Słowacka Republika Federacyjna i powstały Republika Czeska oraz Republika Słowacka, które rząd polski uznał, nawiązując z nimi stosunki dyplomatyczne na szczeblu ambasadorów⁹⁴. Oba państwa miały inny start w zakresie budowy w Polsce sieci konsularnej: pierwsze

⁹³ AMSZ, PD, sygn. 47/97, w. 4: notatka z rozmowy A. Ananicza z 14 grudnia 1992 r. z ambasadorem ČSRF Marketą Fialkovą.

⁹⁴ Zgodnie z Uchwałą Rady Ministrów nr 149/92 z dnia 8 grudnia 1992 r. w sprawie uznania przez rząd RP obu nowo powstałych państw i ustanowienia z nimi stosunków międzypaństwowych – AMSZ, PD, sygn. 47/94, w. 4: notatka informacyjna z 11 stycznia 1993 r.

bazowało na poprzednich strukturach, dysponując z początku Konsulatem Generalnym w Katowicach i Wydziałem Konsularnym w Warszawie, drugie natomiast tworzyło od podstaw zarówno organizację placówki dyplomatycznej, jak i konsulatów w terenie. W zmienionej sytuacji geopolitycznej mogły w znaczący sposób oprzeć sieć konsularną – kierując się przede wszystkim względami oszczędnościowymi – na konsulach honorowych, instytucji, która – jak wcześniej zauważyliśmy – przestała istnieć w Czechosłowacji u progu lat pięćdziesiątych.

Ryszard Techman